

- читання книжок;
- розваги.

Діти можуть вставати вранці на 1 — 1,5 години пізніше, але лягати не пізніше 21:00. Режим харчування порушувати не можна.

Рациональне чергування навчальних занять і відпочинку, дотримання гігієнічних рекомендацій допоможе зберегти працездатність дитини та її здоров'я.

Дитина залежить від дорослого і проходження етапу становлення особистості багато в чому залежить від її стосунків з дорослими. Однак, дорослі не завжди розуміють як їх особисті якості стають надбанням дітей і яке значення вони мають для них.

Формування здорового способу життя є одним із важливих напрямів сімейного виховання. Адже кожен з батьків бажає, щоб дитина виросла фізично й психічно здоровою, без шкідливих звичок. Багато в чому формування здорового способу життя залежить від традиційної складової цього впливу: стилю життя сім'ї, способу організації життя, характеру взаємостосунків між подружжям, участі обох батьків у вихованні, правильної організації вільного часу сім'ї, ставлення самих батьків до вживання алкоголю, куріння, застосування наркотичних речовин. Отже, спосіб життя сім'ї в основному обумовлює й спосіб життя дітей.

Формування в дітей потреби в здоровому способі життя – найважливіший крок на шляху активізації людського чинника, що має на меті забезпечити всебічний гармонійний розвиток особистості. Тільки активна робота зі школярами та їхніми батьками дасть змогу виростити здорове покоління, здатне жити в мінливому світі. Адже діти – це найбільший скарб будь-якої держави.

Література

1. Беляєва О. Б. Що робити коли...: Поради психолога // Шкільний світ – 2010. - С. 152
2. Калашин В.Ф. Психічне здоров'я школярів // Обдарована дитина. – 2008. – №1. – С. 26-30.
3. Коцур Н.І. Психогігієна: Навчальний посібник для вузів. – 1983. – С. 57- 90.
4. Мартиненко С. Як зберегти психічне здоров'я дитини? // Початкова школа. – 2014. – №5. – С. 41-43

Тимошишина Г. Л.,
асистент вчителя Судилківського ліцею
Судилківської сільської ради
Шепетівського району
Хмельницької області

Психолого-педагогічний супровід як умова ефективного інклюзивного освітнього середовища

Нині існує потреба у зміні підходів до організації надання освітніх послуг дітям з ООП та необхідності упровадження нових форм освіти, які сприятимуть їх інтеграції у суспільство. Особливої уваги заслуговує інклюзивна освіта та ефективна робота команди психолого-педагогічного супроводу..

Ключові слова: інклюзивне середовище, інклюзивна освіта, особливі освітні потреби, психолого-педагогічний супровід, команда психолого-педагогічного супроводу,

Розвиток сучасного українського суспільства і процеси інтеграції держави Україна в європейську спільноту гостро ставлять питання забезпечення соціального захисту громадян країни, і особливо тих, хто потребує його найбільше, зокрема, це діти з особливими освітніми потребами. Актуальність проблеми інклюзивної освіти пов'язана насамперед, з тим що чисельність дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно зростає. Безумовно, кожна дитина – особлива, але є діти, про яких говорять

«особливі» не для того, щоб підкреслити унікальність здібностей, а задля того, щоб відмітити ті особливі потреби, які відрізняють їх від інших дітей. Незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, кожна людина має право на повноцінне життя, освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти решти людей. Саме цей принцип є основним в організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

На сучасному етапі термін «інклюзивне навчання» є новим для нашого суспільства, тому що упродовж тривалого періоду існував принцип, що дітям з ООП слід навчатися в спеціалізованих закладах освіти. Вони були позбавлені можливостей отримувати освіту поруч зі своїми однолітками з нормальним розвитком, їм відмовляли у зарахуванні до закладів загальної середньої освіти та доступі до загальноосвітньої навчальної програми. Фактично, такі діти зростали дезадаптованими до соціуму.

Створення інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти – це та складова гуманітарної політики держави, яка свідчить наскільки її суспільство готове свідомо захищати невід'ємні права людини та яка сьогодні поступово входить у освітній процес України. Впровадження інклюзивної освіти, в свою чергу, сприяє формуванню суспільної уваги та поваги до розмаїття та унікальності кожної дитини, що, у свою чергу, забезпечує кращу якість освіти для всіх на засадах партнерства і толерантності.

Враховуючи вимоги часу та з метою забезпечення права осіб з ООП на освіту законодавцями були внесені зміни до Закону України «Про освіту» та розроблена і затверджена концепція «Нової української школи». Цими документами визначено, що одним із напрямків реформування освітньої галузі в Україні є впровадження інклюзивної освіти. Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є:

- забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності;
- розвиток інклюзивного середовища, у тому числі, у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами» [1].

Закон України «Про освіту» вперше і чітко прописує поняття інклюзивне середовище. Це «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [1]. Тобто це має бути комфортне середовище, в якому всі діти разом навчаються, а школа готова у будь-який час прийняти кожну дитину, прагнучи створити максимально сприятливі умови для розвитку її потенціалу.

Інклюзивна освіта надає можливість кожній дитині, незважаючи на наявні фізичні, інтелектуальні, соціальні, емоційні, мовні та інші особливості, бути включеною до загального (єдиного, цілісного) процесу навчання та виховання (розвитку і соціалізації), що потім дозволяє дорослій людині стати рівноправним членом суспільства, знижує ризики її сегрегації та ізоляції [3]. Таким чином, можемо стверджувати, що концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Ціком логічним видаються узагальнення А. Колупасової про те, що інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку [2]. Середовище, де всі учні, незалежно від своїх освітніх потреб, здатні вчитися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, удосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною загального співтовариства.

Необхідними умовами формування інклюзивного середовища у закладах загальної середньої освіти є:

- ресурсне забезпечення потреб інклюзивної освіти: нормативно-правове, програмно-методичне, інформаційне, матеріально-технічне;
- подолання соціальних та психологічних бар'єрів, в т. ч. подолання соціальних бар'єрів у свідомості вчителів, їх страху через те, що вони не справляється, що у них немає відповідного досвіду роботи з дітьми з особливими освітніми потребами бо, по

суті, їх ніхто не вчив і не націлював, на такого роду діяльність, раніше. Крім цього, вчителів лякають можливі проблеми, які пов'язані зі здоров'ям дітей, реакція учнів та батьків на «новеньких у класі», проблеми дисципліни, уваги, організованості та згуртованості класного колективу;

- створення універсального дизайну та розумних пристосувань у закладах освіти, що має на меті забезпечення особистісно-орієнтованого навчання, в якому може реалізуватися та досягти ситуації успіху кожна дитина, незалежно від її можливостей (адаптація і модифікація навчальних програм, навчальних матеріалів, методики їх подачі, адаптація і модифікація оцінювання навчальної діяльності, тощо);

- впровадження педагогіки партнерства, яка передбачає спілкування всіх учасників навчального процесу, їх командну взаємодію на досягнення результату, що веде до встановлення сприятливого соціального та емоційного клімату в класному колективі;

- створення безбар'єрного фізичного простору, у якому діти могли б безпечно пересуватися та комфортно почувати себе (визначено перелік основних елементів забезпечення архітектурної доступності та умов для організації інклюзивного навчання в закладі освіти: доступність прилеглої території до будівлі закладу освіти (шляхи руху, зона паркування транспорту); безбар'єрний вхід (входи, виходи, сходи, пандуси); безперешкодний рух у приміщеннях (коридори, ліфти, підйомники, позначення, піктограми) доступність до дверних і відкритих прорізів; пристосування приміщень (шляхів руху, загальних і санітарних приміщень, рекреаційних зон).

У межах реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р, пріоритетними завданнями залишаються створення рівних можливостей та вільного доступу до освіти, задоволення особливих освітніх потреб усіх учасників освітнього процесу, створення інклюзивного освітнього середовища.

Практика доводить, що усі діти можуть успішно навчатись, перебуваючи в інклюзивному середовищі. Водночас, присутність дітей з ООП в класі ніяк не створює менш сприятливі соціальні умови для решти дітей, від цього мають користь всі. Діти з особливими потребами інтегруються в соціум, стають більш комунікативними, вони мають можливість навчатись за більш складною програмою ніж ті діти, що перебувають у спецзакладах та можуть продовжити навчання, отримавши документ про закінчення закладу загальної середньої освіти. Діти без обмежених можливостей, будучи партнерами при виконанні навчальних завдань, виконуючи роль лідера чи наставника в групі, підвищують самооцінку, поглиблюють і закріплюють знання. Всі діти, перебуваючи в інклюзивному середовищі, вчатьсся толерантності у відносинах з однолітками, навчаються бачити передусім людину, а не її ваду чи обдарованість, поважати людей з відмінностями.

Інклюзивне освітнє середовище змінює роль педагога звичайного навчального закладу, який має сприймати учнів із особливими освітніми потребами, як і інших дітей; долучати їх до загальних видів діяльності, ставлячи дещо інші завдання, залучати учнів до колективної форми навчання та групового рішення завдання; використовувати різноманітні стратегії колективної участі – ігри, спільні проекти, лабораторні дослідження тощо.

У справді інклюзивному середовищі кожна дитина відчуває себе безпечно та має відчуття приналежності до колективу. Учні та їхні батьки беруть участь у визначенні навчальних цілей, а також у прийнятті рішень щодо них [4].

Для забезпечення ефективного інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, є необхідним створення таких умов:

- раннє виявлення порушень розвитку і надання психолого-педагогічної допомоги;
- комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини з встановленням особливих освітніх потреб та позитивних сторін розвитку дитини;
- організація та доступність інклюзивної дошкільної освіти, її наступність із шкільною інклюзією;

- психологічна готовність дитини та її батьків до навчання спільно з однолітками з типовим розвитком;

- тісна співпраця з батьками, консультування батьків щодо розвитку дитини, особливостей методів її виховання і розвитку дитини;

- формування психологічної, когнітивної та методичної компетентності педагогів загальноосвітніх закладів для здійснення фахового супроводу дітей з ООП в умовах інклюзії;

- створення спеціальних умов в класі, школі;

- підготовка учнів з типовим розвитком до взаємодії з однолітками, які мають ООП;

- психолого-педагогічний супровід учнів з особливими освітніми потребами командою фахівців: вчителі загальноосвітньої підготовки, асистенти вчителів, корекційні педагоги, медичний персонал, соціальні педагоги, психологи, батьки дитини.

Одним із напрямів сучасної реформи загальної середньої освіти згідно з Концепцією Нової української школи (НУШ) визначено запровадження педагогічного партнерства, в основі якої – співпраця усіх об'єктів освіти [3]. Такий підхід надзвичайно актуальний для інклюзивного навчання, яке і саме ґрунтоване на міждисциплінарній взаємодії фахівців і батьків дитини й забезпечується командою психолого-педагогічного супроводу [4].

Психолого-педагогічний супровід - це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку.

Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти з інклюзивним навчанням – це взаємоузгоджена комплексна діяльність команди фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, її самореалізації та інтеграції в соціум. У листі МОН від 31.08.2020 №1/9-495 наголошується, що в організації інклюзивного навчання важливою є співпраця всіх учасників освітнього процесу, а також чіткий розподіл ролей і обов'язків.

Взаємодія фахівців має ґрунтуватися на таких принципах:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;

- дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав;

- командний підхід – комплексність психолого-педагогічного супроводу (супровід дитини з особливими освітніми потребами має здійснюватися на основі комплексного підходу: аналізу порушень функцій розвитку дитини);

- неперервність супроводу (супровід має бути постійним і неперервним, починаючи з раннього віку і протягом дорослого життя);

- системність роботи (робота фахівців має відбуватися в системі, за якої кожна дія і стратегія члена команди відповідають не лише меті окремого спеціаліста, а й є засобом реалізації загальної мети психолого-педагогічного супроводу дитини);

- конфіденційність та дотримання етичних принципів;

- міжвідомча співпраця – узгодженість роботи (дії фахівців мають координуватись і узгоджуватись, має відбуватися постійне взаємoinформовування про роботу кожного спеціаліста);

- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу та розроблення індивідуальної програми розвитку (ІПР).

Команда супроводу виконує такі завдання:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;

- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;

- різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування інтересів і потреб;

- збереження і зміцнення здоров'я дітей;

- корекційно спрямоване виховання школяра як культурної і моральної людини;

- надання у процесі навчання і виховання комплексної психолого-педагогічної допомоги дитині з урахуванням стану її здоров'я, особливостей психофізичного

розвитку; визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг;

- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини; моніторинг динаміки результатів навчальної, виховної і корекційно-розвиткової роботи, змін в стані здоров'я, інтелектуальній та емоційно-вольовій сферах дитини, її соціальній ситуації розвитку; МОН звертає особливу увагу на якість складання індивідуальної програми розвитку дитини, мета якої – забезпечення індивідуалізації освітнього процесу конкретної дитини шляхом адаптації та/або модифікації навчального матеріалу, створення відповідного освітнього середовища, методів навчання тощо;

- консультування родини з питань виховання і розвитку дитини з ООП;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;

- професійна взаємодія фахівців.
- створення позитивного соціального середовища для інклюзії через підготовку учнів з типовим розвитком та їхніх батьків до взаємодії з дітьми з ООП; проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників; батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини; формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Практика доводить, що в особливостях взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі є і проблеми:

- недостатній рівень психологічної та методичної готовності вчителів до навчання дітей з ООП;

- не завжди і вчителі-предметники і батьки дітей з ООП розуміють свою роль в команді супроводу;

- неправильний розподіл обов'язків членів команди психолого-педагогічного супроводу;

- недосконале керівництво командою супроводу;

- низький рівень партнерської взаємодії в команді;

- батьків дитини не завжди приймають як рівноправних учасників процесу супроводу;

- недокомплектованість команд супроводу фахівцями;

- іноді вчителі ігнорують рекомендації фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, лікарів, психологів, корекційного та соціального педагога, логопеда;

- неврахування налаштованості близького середовища, зокрема, класного колективу.

Ці та інші проблеми призводять до ігнорування або формального виконання завдань команди психолого-педагогічного супроводу, передбаченого нормативною базою, що негативно впливає на якість інклюзивного навчання. Розв'язання цих проблем цілком можливе за умови формування партнерської взаємодії членів команди і у освітньому закладі, і на зовнішньому рівні, що забезпечить максимально продуктивні стосунки всіх учасників інклюзивної освіти. Їх взаємодія повинна ґрунтуватися на принципах: дотримання інтересів дитини, комплексності психолого-педагогічного супроводу, неперервності супроводу, системності та узгодженості роботи.

Але і від самого педагога, його особистісної позиції, мотивації та ставлення до дітей з ООП залежить адекватна організація навчально-виховного процесу, формування колективу інклюзивного класу, створення у ньому сприятливого соціально-психологічного клімату, попередження дезадаптації учнів з ООП та «булінгу» щодо них.

Інклюзивна освіта в Україні набуває все більшого розвитку, зважаючи на державну політику забезпечення права на рівний доступ до якісної освіти всіх дітей, освітні, соціальні та економічні аргументи, активну позицію батьків та громадських організацій. Інклюзивна освіта, яка потребує і створення інклюзивного освітнього середовища, і психолого-педагогічного супроводу, і командної роботи педагогів, фахівців, спеціалістів є потрібною, адже має свої переваги:

- для дітей з особливими освітніми потребами (завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей; ровесники відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами; навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей; у дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі у громадському житті);

- для інших дітей (діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей; діти вчаться налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них; діти вчаться поводитися нестандартно, бути винахідливими, а також співчувати іншим);

для педагогів та фахівців (учителі інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості учнів; учителі оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає їм змогу ефективно сприяти розвитку дітей з урахуванням їхньої індивідуальності; спеціалісти (медики, педагоги спеціального профілю, інші фахівці) починають сприймати дітей більш цілісно, а також вчаться дивитися на життєві ситуації очима дітей).

Робота з дітьми з особливими освітніми потребами важка, проблемна, але саме вона розкриває весь професіоналізм як педагога, так і усього педагогічного колективу.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення / Алла Колупаєва URL: http://slovjanochka.at.ua/publ/inkljuzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934/>
4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження примірних положень про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти № 609 від 8 червня 2018 року URL: <https://mon.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
5. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2020. – 176 с.
6. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти: навч.-метод. Посіб. – Кам'янець-Подільський: - Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.
7. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / [упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р.; за заг. Ред. Грищенка М.] 2016. 40 с.
8. Нова українська школа: посібник для вчителя / за заг. Ред. Н. М. Бібік. – Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 160 с.
9. Основи інклюзивної освіти : [навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої]. – К. : «А.С.К.», 2012. – 308 с.
10. Управління педагогічними інноваціями в інклюзивній освіті: [навч. посіб.] / А. М. Ананьєв, С. В. Воронова, М. В. Малік, О. О. Сакалюк, М. М. Тодорова, М. М. Торган, Н. М. Черненко [та ін.] ; за заг. наук. ред. С. К. Хаджирадєвої. – К. : Освіта України, 2014. – 244 с.